

¹ amba age si aibici jihe ² bi coohiyan* wang ging[†] ci jihe ³ te absi genembi ⁴ bi gemun hecen i baru genembi ⁵ si atanggi wang ging ci juraka ⁶ bi ere biya ice de juraka ⁷ si ere biya ice de jurafi ⁸ te hontohon biya hamika bime ainu teni ubade isinjiha ⁹ emu gucu tutafi jime ofi ¹⁰ bi elhešeme aliyakiyame yabure jakade tuttu jime goidaha ¹¹ tere gucu te amcame isinjimbio akūn ¹² ere uthai tere gucu inu ¹³ sikse teni jihe ¹⁴ si bodoci ere biyai manashūn gemun hecen de isinambio isinarakūn ¹⁵ bi adarame bahafi sambi ¹⁶ abka gosifi beye elhe oci isinambi dere [···]

¹⁷ meni ere coohiyan i gisun oci ¹⁸ damu coohiyan i bade teile baitalambi ¹⁹ i jeo[‡] be duleme nikan i bade jici ²⁰ gubci yooni nikan i gisun ofi ²¹ we ya aika emu gisun fonjime ohode ²² yasa gadahūn i šame jabume muterakū oci ²³ gūwa niyalma membe ai niyalma seme tuwambi ²⁴ si ere nikan i bithe be tacirengge ²⁵ eici sini cihai tacimbio ²⁶ sini ama eniye taci sembio ²⁷ meni ama eniye taci sehe kai ²⁸ sini tacihangge udu aniya oho ²⁹ mini tacihangge hontohon aniya funcehe

* coohiyan = „Koreja” ← mandarīnu 朝鮮 [tʃʰawsjen].

† wang ging = „Vangina” (pilsēta) ← mandarīnu 王京 [waŋkiŋ]; mūsdienu Seula, Dienvidkoreja.

‡ i jeo = „Idžou” (pilsēta) ← mandarīnu 義州 [itʃəw]; mūsdienu Ijdžu, Ziemeļkoreja.

Zemāk dots tā latviešu tulkojums:

Vans: ¹ Kungs [burt. lielais vecākais brālis], no kurienes tu atbrauci?

Kims: ² Es atbraucu no Korejas [pilsētas] Vanginas.

Vans: ³ Kurp [tu] tagad brauc?

Kims: ⁴ Es braucu uz imperatora pili [= Ķīnas galvaspilsētu].

Vans: ⁵ Kad tu izbrauci no Vanginas?

Kims: ⁶ Es izbraucu šī mēneša sākumā.

Vans: ⁷ Tu izbrauci šī mēneša sākumā, ⁸ tagad drīz būs pusmēnesis, kāpēc [tu] tikko šurp ieradies?

Kims: ⁹ Kamēr viens draugs atpalika, ¹⁰ es gāju lēnām, gaidot viņu, tāpēc mana ierašanās aizkavējās.

Vans: ¹¹ Tas draugs tagad tuvojas vai nē?

Kims: ¹² Tas draugs ir tieši šeit. ¹³ [Viņš] atbrauca tikai vakar. ¹⁴ Ja tu saskaitīsi, vai [mēs] atbrauksim uz imperatora pili līdz šī mēneša beigām vai nē?

Vans: ¹⁵ Kā lai es zinu? ¹⁶ Ja debess apžēlosies, un [mūsu] ķermeņi būs veseli, [mēs] atbrauksim.

Kims: ¹⁷ Kas attiecas uz to mūsu korejiešu valodu, ¹⁸ [to] izmanto tikai Korejas zemē; ¹⁹ ja brauc garām Idžou un atbrauc uz ķīniešu zemēm, ²⁰ viss ir ķīniešu valodā, tāpēc ²¹ kad kāds pajautā kaut ko [burt. vienu vārdu], ²² ja [manas] acis tukši lūrē, un [es] nevaru atbildēt ²³ par kādiem cilvēkiem mūs redzēs [=uzskatīs] citi?

Vans: ²⁴ Šī tava ķīniešu grāmatu studēšana ²⁵ vai pēc savas gribas tu mācies vai ²⁶ tavi vecāki teica [tev] studēt?

Kims: ²⁷ Mani vecāki [burt. mūsu tēvs un māte] teica [man] studēt, patiešām!

Vans: ²⁸ Cik gadus ilga tava apmācība?

Kims: ²⁹ Mana apmācība ilga vairāk par pusgadu.

Doti vēl vairāk mandžūru teikumi no tās pašas grāmatas:

30. *afaha alban de kiceme yabufi hergen baharangge udu labdu bicibe baharakūngge inu bi*
31. *aika duleke aniya adali elgiyen bargiyaha bici gemu jeterengge bufi ulebumbihe*
32. *amba age sain menggun be bucina ere menggun umesi juken adarame baitalambi*
33. *be morin be tataha boode ulebume genembi si bithe araha manggi mini tataha boode benju*
34. *bi inu donjici ere aniya ubade usin jeku be asuru bargiyahakū sembi*
35. *bi sinde fulu inu burakū komso inu burakū sunja yan oci uthai tob seme teherere hūda*
36. *booi jasigan tumen yan i aisin salimbi*
37. *coko hūlaha manggi ilifi uthai yabuki*
38. *ere honin de enteke mangga hūda be gaiki seci funiyehe sain honin be udu hūda de uncambi*
39. *gemun hecen i jetere jaka hajio elgiyūn*
40. *gucuse ilicina coko ilanggeri hūlaifi abka gereme hamika*
41. *jakūn fun menggun de emu hiyase šanyan bele sunja fun menggun de emu hiyase je bele*
42. *juwe fun menggun de emu ginggin honin yali bumbi sere*
43. *muse tubade dedume yoki aikabade duleme geneci cargi orin ba i sidende niyalma boo akū*
44. *niyengniyeri yacin sijigiyan šanyan ceri dorgi etuku be etumbi*
45. *orho turi gemu bi turi oci sahaliyan turi orho oci jeku orho*
46. *orho turi haji ba oci ilan duin jiha menggun be baitalambi*
47. *sain sirgei araha boro genggiyen bocoi suje boro ninggude aisin dingse hadaifi etumbi*
48. *si tere kubun be da bade udu hūda de udaifi wang ging de genefi udu hūda de uncambi*
49. *si uttu balai gaire naka bi udu hūdašara niyalma waka ocibe ere suje hūda be gemu sambu*
50. *sini ere geren morin ihan dobori dari jetere orho turi uheri udu jiha baibumbi*
51. *suweni geren šusai dorgi de nikan i niyalma udu coohiyan i niyalma udu*
52. *ubaci gemun hecen de isinarangge amba muru sunja tanggū ba funcembi*
53. *uncara niyalma majige eberembu udara niyalma jai sunja yan be nonggime bu*

Zemāk dots to latviešu tulkojumi jauktā secībā:

- A. *Jūsu daudzo studiju biedru vidū cik ir ķīniešu un cik korejiešu?*
- B. *Imperatora pilī ir ēdamā deficīts vai pārpilnība?*
- C. *Par astoņiem **feņiem** sudraba [dod] vienu **dou** prosas; par pieciem **feņiem** sudraba [dod] vienu **dou** balto rīsu.*
- D. *Par diviem **feņiem** sudraba dodot vienu **dzjīnu** jēra gaļas.*
- E. *Iesim turp gulēt! Ja brauc [tur] garām, tur tālāk 20 **li** garumā nav nedz cilvēku, nedz māju.*
- F. *Lai tiktū no šejienes līdz imperatora pilij, paliek ap pieci simti **li**.*
- G. *Cik kopumā **cjaņu** tiek tērēts uz salmiem un pupām, lai pabarotu visus šos tavus zirgus un lopus katru nakti?*
- H. *Ja [esi] vietā, kur salmi un pupas ir deficītā, [tad tu] tērē trīs-četrus **cjaņus** sudraba.*
- I. *Par kādu cenu tu pērc to kokvilnu [tās] izcelsmes zemē, un par kādu cenu tu [to] pārdod, kad brauc uz Vanginu?*

- J. *Ir gan salmi, gan pupas — pupas ir melnās pupas, un salmi ir graudu salmi.*
- K. *Pēc tā, kad nodziedās gailis, mostīsimies un uzreiz dosimies!*
- L. *Ja [mēs] savāktu ražu [tik] bagātu kā pagājušgad, [mēs] iedotu [jums] visiem kaut ko ēdamu un pabarotu [jūs].*
- M. *Es turklāt dzirdēju, ka šogad lauka labības netika daudz savāktas šajā apgabalā.*
- N. *Draugi, vai jūs varētu pamosties? Gailis ir nodziedājis trīs reizes, un debesis ir gandrīz apgaismojušās.*
- O. *Kungs, vai tu varētu [man] iedot laba sudraba? Šis sudrabs ir ļoti plakans — kā [es] to izmantotu?*
- P. *Vēstule no mājām ir vērtā desmit tukstošu **ļanu** zelta.*
- Q. *Pārdevēj, pazemini nedaudz [cenu]! Pircēj, atkal, pieliec 5 **ļanu** [sudraba] un iedod!*
- R. *Ja gribi iegūt samaksā tik dārgu cenu par šo aitu, par kādu cenu [tu] pārdod aitu ar labu vilnu?*
- S. *Tu, pārstāj mēģināt iegūt patvaļīgu samaksu šādā veidā! Kaut gan es neesmu tirgonis, [es] zinu visu par šo zīda cenu.*
- T. *Es tev nedošu ne vairāk, ne mazāk. Pieci **ļani** [sudraba] ir tieši pareizā cena.*
- U. *Mēs iesim barot zirgus viesnīcā. Pēc tam, kad uzrakstīsi dokumentu, atsūti [to] uz manu viesnīcu!*
- V. *Kaut gan ir daudzi, kuri iet strādāt nozīmētās vietās un iegūst [valdības] amatus, ir arī tādi, kuri neiegūst [amatu].*
- W. *Pavasārī [mēs] uzvelkam zilas drēbes ar garām piedurknēm un baltas marles apakšdrēbes.*
- X. *Platmales no labiem diegiem un platmales to gaišās krāsas zīda — [mēs] piespraužam zelta brošas [tām] virsū un nēsājam [tās].*

(a) Noskaidrojiet pareizās atbilstības!

(b) Doti vairāki teikumi no izdomātās mācību grāmatas, kuros minēta vienību konvertēšana un pamatoperācijas (+, −, ×). Pārtulkotiet latviešu valodā:

54. <i>ilan minggan ninggun tanggū jušuru, juwe ba, ishunde teherebumbi</i>	56. <i>ilan tanggū nadanju duin ginggin de jakūn tanggū dehu juwe ginggin be nonggici, bahara ton udu</i>
55. <i>orin hule i dorgici emu hule ilan moro hiyase be ekiyebuci, juwan jakūn hule uyun hiyase nadan moro hiyase funcembi</i>	57. <i>ninju duin fun be tofohon de kamcime bodoci, uyun yan ninggun jiha be bahambi</i>

(c) Pierakstiet mandžūru rakstībā:

58. <i>manju hergen</i> ‘mandžūru rakstība’	62. <i>tanggūt tacikū</i> ‘Tangutas skola’
59. <i>monggo tala</i> ‘Mongolijas stepe’	63. <i>tiyan ju gurun</i> ‘Indija’
60. <i>tumen ula</i> ‘Tumenas upe’	64. <i>huhu hoton</i> ‘Huhhota’ (pilsēta)
61. <i>i i niyalma</i> ‘ji tauta’	65. <i>cicihar hoton</i> ‘Cicikara’ (pilsēta)

II. daļa (25 punkti)

Imperatora pasūtīts mandžūru valodas spogulis ir mandžūru skaidrojošā vārdnīca, kuru 18. gadsimtā izdeva Cjīnu d. dinastijas imperators Kansji.

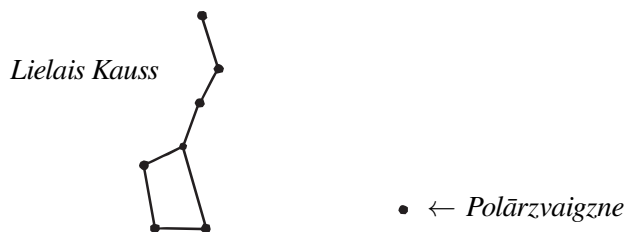
Doti vairāki vārdnīcas raksti:

66. **abka** *umesi den tumen jaka be elbehengge be, abka sembi.*
67. **alin** *den amba ningge be, alin sembi.*
68. **amargi** *hadaha usiha bisire ergi be, amargi sembi.*
69. **arašan aga** *erin de acabume agaha aga be, arašan aga sembi.*
70. **bolori** *nadan biya jakūn biya uyun biya tumen jaka bargiyara be, bolori sembi.*
71. **cecike** *yaya ajige gasha be, cecike sembi.*
72. **dosimbi** *bata be gidame julesi genere be, dosimbi sembi.*
73. **edun** *abka na i sukdun selgiyebume dara be, edun sembi.*
74. **elden** *šun biya usiha tuwai genggiyen yasa de fosoro be, elden sembi.*
75. **ergen** *beye i da sukdun be, ergen sembi.*
76. **gasha** *juwe bethe dethe funggala bisirengge be, gasha sembi.*
77. **hūda** *udara uncara jakai salire jiha menggun i ton be, hūda sembi.*
78. **ilha** *yaya orho moo i bongko ci fushume ilakangge be, gemu ilha sembi.*
79. **mergen** *sure dacun niyalma be, mergen sembi.*
80. **nadan usiha** ... *amargi de bisire nadan amba usiha be, nadan usiha sembi.*
81. **nimaha** *muke de banjija esihengge jergi jaka be, nimaha sembi.*
82. **niyalma** *abkai banjibuha tumen ergengge i dorgi umesi surengge be, niyalma sembi.*
83. **sahaliyan** *umesi yacin be, sahaliyan sembi.*
84. **se** *orhoda i cikten da i acan i sidende banjija jalan be, se sembi.*
85. **šun** *inenggi tucifi gubci abka na de eldekengge be, šun sembi.*
86. **tanggū** *juwe susai be, tanggū sembi.*
87. **ulden** *alin jakarara onggolo tucire elden be, ulden sabumbi sembi.*
88. **usiha** *dobori abka de sarafi, emke emken i elden bisirengge be, usiha sembi.*
89. **wargi** *šun dosire ergi be, wargi sembi.*

Zemāk dots to latviešu tulkojumi jauktā secībā:

- A. **debess** *Augstāko, visas iespējamās lietas aizklājošo, sauc par „debesīm”.*
- B. **rītausmas gaisma** ... *[Kas] aust [burt. iznāk gaisma] pirms var izšķirt kalnus, saka, ka „rītausmas gaismu var redzēt”.*
- C. **saule** *To, kas iznāk pa dienu nu izgaismo debesis un zemi, sauc par „sauli”.*
- D. **gaisma** *To, kas no saules, mēness, zvaigznēm un uguns, un kas ir spilgts un dedzina acis, sauc par „gaismu”.*

E. **Lielais Kauss** Septiņas lielākās zvaigznes ziemeļos sauc par „Lielo Kausu”.

F. **vēlamais lietus** Lietu, kas līst vajadzīgajā brīdī, sauc par „vēlamo lietu”.

G. **vējš** To, kas pūt, lai izplatītu debess un zemes gari, sauc par „vēju”.

H. **rudens** (i) _____

I. **kalns** Augstas un lielas lietas sauc par „kalniem”.

J. **rietumi** (ii) _____

K. **ziemeļi** Virzienu, kur eksistē Polārsvaigzne, sauc par „ziemeļiem”.

L. **simts** (iii) _____

M. **virzīties** Iet uz priekšu, graužot ienaidniekus, sauc [par] „virzīties”.

N. **zvaigzne** Tos, kuri izkaisīti pa nakts debesīm, un katrai ir gaisma, sauc par „zvaigznēm”.

O. **cilvēks** (iv) _____

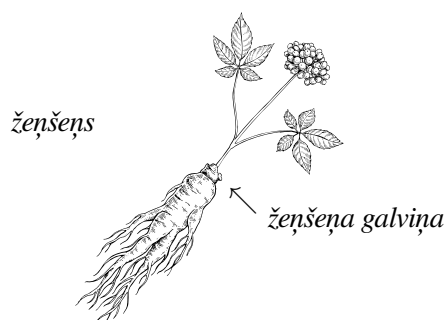
P. **elpa** Ķermeņa pamatgaru sauc par „elpu”.

Q. **gudrais** Viedu, [ar] asu [prātu apveltītu] cilvēku sauc par „gudro”.

R. **cena** (v) _____

S. **melns** (vi) _____

T. **žeņšeņa galviņa** Mezglu, kas rodas tur, kur satiekas žeņšeņa kāts un sakne, sauc par „žeņšeņa galviņu”.

U. **puķe** To, kas atraisās un uzziēd no kāda zāles vai koka pumpura, sauc par „puķi”.

V. **putns** To, kam ir divas kājas, spalvas un aste, sauc par „putnu”.

W. **putniņš** Kādu mazu putnu sauc par „putniņu”.

X. **zīvs** Dažādas lietas, kas dzīvo ūdenī un kurām ir zvīņas, sauc par „zīvi”.

(d) Noskaidrojiet pareizās atbilstības!

(e) Aizpildiet tukšās vietas (i–vi)!

IV. daļa (25 punkti)

Dotas transkripcijas dažiem izteikumiem mūsdienu mandžūru valodā, kuri tika pierakstīti 21 gadsimtā, kā arī to tulkojumi latviešu valodā jauktā secībā:

100. bi bəl wənčal ba də bələ udaxə
101. bo molin jolum jixəniŋŋə
102. əniŋ ja əxi odun
103. əniŋ sajn lod njam jixə
104. gimu xəčən də tuli əlin də nimiŋ gjak amba
105. jo əlin ilan əlin əl sigdən də bi bitk taxə
106. məsə čumaxə əmbadə bitk xolal ba də jom
107. owu dili xəlbini innamə səjəniŋ aisə gwajdam
108. si siskə buda jəm wəjəmə utka bo wul walini jixə
109. so učuluxə bo učulə ako
110. tələ sim maŋŋə əmbadə fakjixə
111. təsə ələ bitki bə məndə buxo

- A. *Pekinā ļoti daudz snig ziemā.*
- B. *Starp plkst. 2 un 3 es izlasīju grāmatu.*
- C. *Es nopirku rīsus rīsu tirgū.*
- D. *Mēs atjājām.*
- E. *Mēs iesim kopā uz skolu rīt.*
- F. *Tu atgriezies mājās vakar uzreiz pēc tam, kad paēdi.*
- G. *Jūs dziedājāt, bet mēs nedziedājām.*
- H. *Ļoti daudz cilvēku šodien atbrauca.*
- I. *Viņš brauca kopā ar tevi.*
- J. *Viņi iedeva mums šo grāmatu.*
- K. *Kurā virzienā ir vējš šodien?*
- L. *Cik ilgi no šejienes līdz Harbinai braukt ar mašīnu?*

(g) Noskaidrojiet pareizās atbilstības!

(h) Pārtulkojiet latviešu valodā:

112. mində jašixan bo!	116. əniŋ təsə alin də čičikə sawəxə
113. tələ amba njam wakə	117. ənjə nimaxə jəm amə xoni jali jəm
114. siskə maŋjixə axə axəxə	118. bo čumaxə čičikal xotun də jom, so jawə də jom?
115. bi iči dolxi otuku udaxə	119. bi jwan ani oŋŋulo gimu kəčən də banjixə bixə

Cjinu d. dinastijas karte (ap 1760. g.)

△ Mandžūru valoda pieder tungusu valodu saimei. Tajā runāja mandžūru ciltis Mandžūrijas vēsturiskajā apgabalā Ziemeļaustrumāzijā. Tā bija viena no mandžūru dibinātās Cjinu d. dinastijas oficiālajām valodām. Ar laiku mandžūru valodu pakāpeniski aizvietoja ķīniešu valoda, tāpēc mūsdienās dzīvi ir vien daži desmiti mandžūru valodā runājošie.

Ķīniešu valoda pieder sinotibietiešu valodu saimei. Mandarīnu valoda ir ķīniešu valodas variants, kuru mutiskai komunikācijai izmantoja valdības ierēdņi Mīnu un Cjinu d. dinastiju laikā.

(mandžūru valoda) $c \approx \check{c}$; $j \approx d\check{z}$; $\check{s} = \check{s}$; $h =$ latviešu h ; $ng = n$ vārdā *mango*; $y = j$; \bar{u} ir patskanis.

\check{c} , j , \check{s} , x , η , j (mūsdienu mandžūru valoda) $\approx c, j, \check{s}, h, ng, y$ (mandžūru valoda). \bar{a} = latviešu a vārdā *nesaprot*. Dubultots burts apzīmē ilgā skaņu.

Cjinu d. dinastijas laikā izmantoja sekojošās ķīniešu mērvienības:

Garums	1 li = 1800 čī (≈ 576 m)	1 čī = 10 cuņš ($\approx 0,32$ m)
Svars	1 dzjiņš = 16 ļans ($\approx 596,8$ g)	1 ļans = 10 cjaņš = 100 feņš ($\approx 37,3$ g)
Tilpums	1 ši = 10 dou ($\approx 103,5$ l)	1 dou = 10 šens ($\approx 10,35$ l)

—Kims Mingju

Redaktori: Semjuels Āmeds (galv. red.), Ivans Deržanskis (tehn. red.), Hjū Dobss, Šindžini Ghoša, Staņislavs Gurevičs, Gabrijela Hladnika, Kims Mingju, Liu Jujans, Bruno L’Astorina, Liams Maknaitis, Dans Mirea, Aleksejs Peguševs, Jans Petrs, Pšemislavs Podlesnijs, Milēna Veneva, Elīsija Vornera.

Latviešu teksts: Aleksejs Peguševs.

Lai veicas!